

ЕКОНОМІКА

АПК

Міжнародний
науково-виробничий
журнал

2/96

СПІВЗАСНОВНИКИ ЖУРНАЛУ:

- ◆ Міністерство сільського господарства і продовольства України
- ◆ Державний комітет України по земельних ресурсах
- ◆ Республіканський акціонерний комерційний агропромисловий банк "Україна"
- ◆ Інститут аграрної економіки УААН
- ◆ Всеукраїнська Рада колективних сільськогосподарських підприємств
- ◆ Корпорація "Укראгропромбїржа"
- ◆ Компанія "Брати Карич"
- ◆ Аграрний інститут НВАТ "Агроінком"
- ◆ Українське виробниче об'єднання "Агромаш"
- ◆ Українське акціонерне товариство "Укראгробізнес"
- ◆ Агропромисловий комбінат "Рось" (Київська область)
- ◆ Концерн "Укראгросервіс"
- ◆ Національний аграрний університет
- ◆ Українська науково-виробнича асоціація з економіки агропромислового виробництва — "Економіка АПВ"

© Співзасновники журналу «Економіка АПК», 1995 р.

Виходить раз на місяць

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 843 від 21.07.94

Адреса редакції:
252127, Київ,
вул. Героїв Оборони, 8
Телефон (044) 266-05-88

ЕКОНОМІКА АПК

Міжнародний
науково-виробничий
журнал

2/96(17)

ЗМІСТ

<i>Кучма Л.Д.</i> Країна без науки — країна без майбутнього.	3
Аграрна реформа: пошуки, проблеми	
<i>Шкарбан М.І.</i> Стан та перспективи розвитку фермерства в Україні.	15
Звернення делегатів VI з'їзду фермерів до Президента України Леоніда Кучми.	19
<i>Онищенко О.М., Юрчишин В.В.</i> Аграрна реформа: деякі підсумки і проблеми розвитку.	20
<i>Рябич П.М., Товма І.П.</i> Збирально-транспортні загони та розвиток зерновиробництва на Полтавщині.	29
<i>Малік М.Й.</i> Кооперація як мотив до виробничої діяльності.	31
<i>Ласінський О.А.</i> Формування селянських (фермерських) господарств і управління їх діяльністю.	39
Економічний механізм господарювання	
<i>Тивончук С.О., Калінчик М.В.</i> Модель конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах (суть та методичні підходи до розробки моделі).	44
<i>Страшинська Л.В.</i> Підвищення ефективності акціонерних формувань в АПК.	50
<i>Ковальський В.С., Шумейко О.А.</i> Використання економіко-математичного моделювання в агробізнесі.	53
<i>Євчук Л.А.</i> Реалізація та переробка сільськогосподарської продукції.	57

М.І. Яворський
Малік

Основні джерела матеріального добробуту сільського населення

Т.І.ЯВОРСЬКА, кандидат економічних наук
Таврійська державна агротехнічна академія
м.Мелітополь, Запорізька область

Доходи всього населення, в тому числі сільськогосподарських працівників, є визначальним показником рівня їх добробуту. Від їх розміру залежить забезпечення сільських жителів матеріальними і культурними благами, стан здоров'я і відтворення робочої сили. Тому важливо знати їх рівень, структуру, тенденції, особливо в нинішніх умовах пріоритетні напрями підвищення.

Матеріальний добробут населення характеризує сукупний дохід сім'ї. Джерелами сукупного доходу сільської сім'ї є сума грошових і натуральних надходжень від державних і кооперативних підприємств і організацій, особистого господарства, селянських (фермерських) господарств, виплат і пільг, одержаних із суспільних фондів споживання та надходжень з інших джерел.

Найважливішою складовою частиною формування доходів сім'ї сільськогосподарських працівників є оплата праці в колективних сільськогосподарських підприємствах та заробітна плата, одержана в державних підприємствах, установах та організаціях. Проте її частка в структурі сукупного доходу колгоспників зменшилася з 46,8% у 1980 р. до 32,9% у 1992 р., що, на наш погляд, об'єктивно відображає тенденції, які проявляються у зміні форм власності в процесі трансформації економіки на селі. Більше половини сукупного доходу селянської сім'ї нині формується за рахунок особистого господарства. Тобто в джерелах формування матеріального доходу селян оплата праці з традиційного першого місця перемістилася на друге після надходжень від особистого господарства.

Це пов'язано в першу чергу з низьким рівнем оплати праці в сільському господарстві і подальшим спадом сільськогосподарського виробництва. В 1995 р. обсяг виробництва сільськогосподарської продукції порівняно з 1994 р. знизився на 4%, в тому числі в господарствах громадського сектора на 8%.

В минулому році середньомісячна оплата праці в колективних сільськогосподарських підприємствах становила 3,4 млн. крб., або в 3,1 раза більше, ніж у попередньому році. Проте, незважаючи на значне її зростання, вона залишається у 2,1 раза нижчою, ніж заробітна плата робітників і службовців країни.

Необхідно зазначити, що збільшення грошової і натуральної оплати праці є доміну-

ючими мотивами в поліпшенні життя працівників колективних господарств, особливо молодих. Це, зокрема підтверджують дані анкетного обстеження, проведеного в господарствах Дунаєвського і Кам'янець-Подільського районів Хмельницької області (таблиця). Відповіді працівників віком до 30 років стосовно підвищення грошової і натуральної оплати посідають відповідно перше і друге місця серед наведених дев'яти соціальних факторів.

Ранжування відповідей працівників на питання:
"Що могло б вплинути на поліпшення Вашого життя?"

Джерело поліпшення добробуту	Загальна чисельність респондентів		в т. ч. віком до 30 років	
	кількість відповідей	місце відповіді	кількість відповідей	місце відповіді
Підвищення грошової оплати праці	94.1	1	100	1
Збільшення натуральної оплати праці	48.8	3	60	2
Продаж продукції, одержаної в особистому господарстві	26.5	8	24	8
Розширення присадибної ділянки	27.6	7	32	6
Забезпечення житлом	7.6	9	8	9
Забезпечення сільських магазинів непродовольчими товарами	52.4	2	48	4
Придбання в магазинах необхідних продуктів харчування	33.5	5	28	7
Краще медичне обслуговування	40.6	4	52	3
Краще побутове обслуговування	31.2	6	44	5

Значно зросла роль натуральної оплати, яку 60% опитаних працівників вважають одним з основних факторів впливу на рівень свого життя. На підвищення значення натуральної оплати в сучасних умовах позначається постійна затримка виплати заробітної плати сільським товаровиробникам.

Основними причинами цієї затримки є: хронічні неплатежі за здану сільськогосподарську продукцію з боку харчових і переробних підприємств, порушення паритету цін у процесі обміну між промисловістю і сільським господарством, низькі закупівельні ціни, постійно зростаючі тарифи на електроенергію та ін.

Тому в господарствах доцільно створювати натуральний фонд, виділяючи до нього певну частину виробленої продукції. Збільшення частки натуральної оплати дасть змогу в нинішніх складних умовах підтримати доходи селян. З метою стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції Кабінет міністрів України постановою від 28 грудня 1995 р. звільнив від оподаткування прибутковим податком з громадян доходи працівників сільськогосподарських підприємств незалежно від форм власності та подарювання, якщо вони одержали їх натурою.

Основну роль в структурі доходів сільського населення нині відіграє наявність особистого господарства. Із колишнього підсобного воно перетворилося буквально в рятівника селян. Нині в них виробляється вже понад 2/5 валової продукції всього сільського господарства України, в тому числі 92% — картоплі, 71 — фруктів і ягід, 65 — оговочів, 54 — яєць, 44 — м'яса і 39% — молока.

Збільшилися земельні ділянки в особистих господарствах громадян. Так, у Дунаєвському районі в 1985 р. в середньому на одне господарство припадало 0,31, а в 1993 р. — 0,41 га землі. В структурі посівних площ збільшилася частка овочів і кормових культур. Кількість корів у розрахунку на 1000 чол. сільського населення зросла із 149 до 165 голів, овець і кіз — втричі.

Сільські жителі забезпечують себе продуктами харчування і продають частину своєї продукції на ринку. Цим самим вони поліпшують постачання міського населення сільськогосподарської продукції.

когосподарською продукцією і мають кошти для придбання необхідних продовольчих товарів.

На наш погляд, в особистому господарстві громадян ще недостатньо використовуються резерви. По-перше, тут є всі можливості для збільшення поголів'я худоби. Але однією з причин, яка стримує зростання поголів'я худоби, залишається проблема кормів. Розширення площі під кормові культури вирішує її лише частково. Економіка особистого господарства значною мірою залежить від громадського сектора. Достатньо порівняти такі цифри. В особистих господарствах сільського населення Дунаєвецького і Кам'янець-Подільського районів утримується 26,7 тис. великої рогатої худоби, загальною земельною площею на присадибних ділянках досягає 18,9 тис. га, у тому числі під кормовими культурами — 6,2 тис. га. Звідси щільність тварин на 100 га земельної площі в особистих господарствах становить 141 голову великої рогатої худоби, що в 1,5-2 рази перевищує відповідний показник у громадському секторі, а кормів виробляється в перших мало, значну частину вони повинні одержувати з колективних господарств.

Слід також враховувати, що в структурі сільського населення частка осіб пенсійного віку складає понад третину. За умови розширення допомоги з боку сільськогосподарських підприємств щодо виділення кормів пенсіонери могли б збільшити кількість корів, свиней і птиці. Адже вони добре знають сільськогосподарське виробництво, люблять селянську працю.

По-друге, в умовах глибокої економічної кризи зруйнувалася відлагоджена система закупівлі продукції, особливо молока, від населення через колективні господарства. Внаслідок цього багато селян залишилися без ринків збуту. Адже в більшості особистих господарств ведуть люди пенсійного чи передпенсійного віку, які часто не мають можливості доставити вироблену продукцію на міський ринок. Відіграє свою роль в цьому випадку і нерегулярне автобусне сполучення і відносно висока плата за проїзд до міста. Тому селяни часто змушені згодовувати цінну продовольчу продукцію худобі.

На нашу думку, заготівля надлишків продукції, що виробляється в господарствах громадян, зокрема молока, частково сприяла б організації відповідних переробних підприємств. Такий підхід не вирішить повністю дану проблему, але це стало б вигідною справою як для самих підприємств, так і для сільських жителів.

По-третє, в особистих господарствах переважно виробляється продукція, що потребує високих затрат ручної праці. За даними анкетного опитування, на ведення особистого господарства тваринники витрачають 2,89 год. у середньому за добу, працівники рільництва — 2,97 год., механізатори — 2,32 год. Це є однією з основних причин негативного ставлення значної частини молоді до роботи в цих господарствах.

Через низький рівень механізації виробничих процесів у селян майже не залишається часу для задоволення своїх духовних потреб, виховання дітей. В цих умовах першочергового вирішення вимагає питання забезпечення особистих господарств необхідними засобами малої механізації та інвентарем. Промисловість не задовольняє запити селян у кількісному й якісному забезпеченні засобами механізації. Через високі ціни на малогабаритну техніку селяни не в змозі купити вкрай потрібну річ.

Для реалізації резервів розвитку особистого господарства доцільно створювати кооперативи в складі сільськогосподарських підприємств або на приватних засадах, що сприяло б їм у забезпеченні мінеральними добривами, гербіцидами, кормами для худоби, виділенні необхідної техніки та механізмів, в реалізації лишків сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, проблема доходів сільських жителів при переході до ринкових відносин заслуговує на особливу увагу. В структурі доходів пріоритетними повинні бути надходження насамперед від особистої трудової діяльності. Для цього слід активніше проводити аграрну реформу, всебічно підтримувати сільськогосподарських виробників, встановити ціновий паритет на промислову та сільськогосподарську продукцію.

* * *

Витримує перевірку часом*

До недавнього часу курс "Управління" в аграрних вузах України просто не читався. Окремі його аспекти висвітлювалися в "Науковій організації праці".

У наших же західних сусідів — у країнах з ринковою економікою вивчення науки "Управління" (в широкому розумінні — "Менеджменту") ввійшло в систему необхідних знань для підготовки фахівця організації виробництва та керівних кадрів ще на порозі XIX-XX століть. Засновником теорії наукового менеджменту був видатний американський вчений У.Тейлор.

В Україну основи західної управлінської школи "доставив" наш земляк професор В.І.Терещенко, який тривалий час жив і працював у США. Повернувшись на свою прабатьківщину, він презентував українській науці цілу низку наукових праць і перекладів. Серед них — "Курс для вищого управлінського персоналу. Досвід США" (обсягом понад 1600 стор.). Але все це стосується загальної науки "Управління". Щодо галузевої науки "Управління сільськогосподарським виробництвом", то вона, будучи ще молодшою, так би мовити, переживає "юнацький вік". Сформувалась вона 15-20 років тому на основі публіцистичних праць, наукових досліджень та навчально-методичної літератури українських вчених — аграрників-економістів. І серед тих, хто зробив досить вагомий внесок у цю справу, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри менеджменту Національного аграрного університету Йосип Станіславович Завадський.

В ряду його численних праць, присвячених цьому розділу науки, підручник, написаний і виданий у 1992 р., який користується широкою популярністю серед викладачів, практиків, студентів. Незважаючи на час, що минув після виходу в світ видання, воно не втратило своєї актуальності й значущості. Уже з анотації видно його неперехідне прикладне значення на етапі здійснення радикальних економічних реформ в Україні, зокрема такі теми, як "Економічний механізм і методи управління", "Управління у формуванні ринкової економіки", "Управління маркетингом", "Управлінське рішення", "Досвід управління виробництвом у розвинутих країнах".

На початку автор вводить читача в історичний екскурс походження класичного менеджменту, широко висвітлює сутність зарубіжної та вітчизняної управлінських шкіл. Не залишено поза увагою питання походження колишніх та сучасних українських шкіл управління. В цій справі одне з провідних місць належить видатному українському вченому, політичному діячеві М.С.Грушевському. Віддамо належне також відомій світовій школі українських кібернетиків, яку заснував академік В.М.Глушков.

Книга побудована на реальному матеріалі життя

нинішнього колективного та приватного сільськогосподарського виробника в контексті реформування відносин власності, зокрема з таких проблем, як: персональне паювання землі та інших засобів виробництва, становлення та розвиток фермерства, формування нових об'єднань, асоціацій, акціонерних та інших товариств. Показані характерні особливості управління спільними підприємствами та нові управлінські структури в аграрному секторі економіки на етапі входження його в ринок.

Управління маркетингом сільськогосподарських підприємств являє собою якісно нову економічну теорію, розроблену на базі досягнень науково-технічного прогресу, а також глибокого осмислення таких процесів, як загострення конкуренції на ринку збуту, збільшення попиту споживачів продукції, підвищення ступеня невизначеності кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках, ускладнення енергосировинних та екологічних проблем.

У підручнику значне місце відведено методичним і практичним аспектам управління науково-технічним прогресом, якістю праці й продукції, науковій організації праці керівників і спеціалістів, інформаційному забезпеченню та технології прийняття рішень, розробці автоматизованих систем і диспетчеризації управлінського процесу.

Підручник привабливо оформлений, ілюстрований багатьма схемами і таблицями, що робить викладений матеріал доступнішим. Та найважливіше — це глибокий зміст, який віддзеркалює не якусь модну тимчасову течію суспільного життя, а реальність живого організму економіки, який, долаючи численні перепони, продовжує пульсувати.

Як бачимо, підручник професора Й.С.Завадського витримує перевірку часом. На завершення додамо: рік тому, виступаючи в м.Житомирі на науково-практичній конференції, організованій ректоратом Державної агроєкологічної академії України, Й.С.Завадський накреслив схему сучасного менеджменту, що, за висловом автора, наче п'ять олімпійських кілець, взаємно поєднують управлінські сфери: виробництво, побут, здоров'я, освіту й культуру, мораль і духовність.

Зрозуміло, на творчому шляху вченого ще багато неререалізованих ідей та задумів. Однак немає сумніву, що в талановитого вченого і педагога вистачить сил, хисту і знань втілити їх у життя.

Є.І.Ходаківський,

доктор економічних наук, професор

Т.В.Зінчук,

кандидат економічних наук.

*Завадський Й.С. Управління сільськогосподарським виробництвом і системи АПК. — К.: Вища школа, 1992. — 367 стор.